

Тања ВУЈОВИЋ

АНДРИЈА ЈОВИЋЕВИЋ 1870-1939

*(дјело А. Ј. као извор за проучавање и документовање
црногорске културне баштине)*

Андрија Јовићевић је рођен 8. фебруара 1870. на Ободу – Ријечком граду, на Ријечи Црнојевића. Основну школу је завршио у родном мјесту, а нижу гимназију на Цетињу школске 1885/86. године. Због сиромаштва није наставио школовање, а коришћење добијене стипендије за Петроград онемогућиле су му власти које нијесу одобриле излазак из земље.

Због недостатка одговарајућег кадра, са 16 година, постављен је 1886. године на дужност учитеља у манастиру Морачи. Првих девет година је службовао у селима Поља колашинска, Голубовци, Бјелице и Чево, а потом као учитељ и управитељ школе на Ријечи Црнојевића, гдје је и остао до пензионисања 1924. године. Умро је на Ријечи Црнојевића последице дуге болести у 69-ој години живота, 3. јула 1939.¹

Очито је да је недостатак школовања Андрија Јовићевић надокнадио упорним радом и урођеном интелигенцијом па је његов животни и радни вијек препун значајних радова из педагогије, етнологије и књижевности у ширем смислу. У стручним круговима био је цијењен, а у народу и међу ђацима омиљен и познат као „учитељ Андро”. Био је политички ангажован као народни посланик, а 1918. године опредјељен као велики поборник уједињења, те је године 1931. именован за предсједника Ријечко-жупско – жабљачке општине. Сходно таквим својим ставовима и тадашњим заслу-

---

¹ Др. Душан Ј. Мартиновић, *Портрети* (био библиографски преглед), ЦНБ СРЦГ „Ђурђе Црнојевић”, књ. III, Цетиње, 1983. године, стр. 197 – 198

гама одликован је медаљом за ревност, орденима књаза Данила I четвртог и петог реда те св. Саве петог и четвртог степена.²

Осим очито лоших политичких тековина његовог ангажовања и времена, задужио је своје вријеме педагошким радом, а посебно издвајамо предмет наше пажње етнографске, антропогеографске и историјске монографије, студије и прилоге, чиме је увршћен у темеље и изворе црногорске етнологије.

Резултате свог стручног и научног занимања за историју, културу и традицију црногорског народа објављивао је у бројним стручним часописима и зборницима, дневној и периподичној штампи у Цетињу, Никшићу, Београду, Земуну, Загребу и Сарајеву.

Након покретања публикације СЕЗ САНУ и Зборника за народни живот и обичаје јужних Славена ЈАЗУ, публиковао је бројне податке о историји и традицији Црне Горе. Године 1902, министар Министарства просвјете и црквених послова Симо Поповић, добија молбу Јована Цвијића да „изволи обратити пажњу учитељима и свештеницима у Црној Гори на проучавање наших тамошњих села”³. Молба је резултирала обимном грађом етнолошког и антропогеографског садржаја, коју осим А. Јовићевића потписују и Јован Ердељановић, Светозар Томић, Петар Шобајић и др. Грађу, стручне и научне радове које су нам оставили поменути аутори још увијек су предмет стручне пажње стручњака различитих профила, наших савременика али справом с више елемената критичног ишчитавања. У прилог такве критике и мишљење да Црна Гора посљедња Балканска и југословенска земља која се најдуже руководила Цвијићевим „упуствима за проучавања српских земаља” и тековинама његових сљедбеника.

Чињеница која је лако доказива да је теренско проучавање Црне Горе од стране Андрије Јовићевића и његових савременика било прво систематско рекогносцирање Црне Горе које нам рјечито говори о материјалном и нематеријалном (духовном) традиционалном наслеђу Црне Горе краја XIX и почетка XX вијека. Листањем било којег монографског рада из тог периода јасно се уочава да су неки истраживачи познавали стање стотине села, обичаје, покућство, споменичке остатке прошлости, знавене људе и лично доживјели добродошлицу или скепсу којима је могао бити праћен њихов рад.

² Исто, стр.198.

³ Исто, стр. 200, Архиц СРЦГ Цетиње, Министрство просвјете, 102, бр. 305.

У Црној Гори је тек недавно објављена књига о црногорским манастирима као споменицима културе,⁴ а А. Јовићевић је током свог плодног рада уложио много напора у сакупљању грађе за књигу која би објединила његове бројне написе у тадашњим публикацијама. У посљедњој деценији живота у Зетском гласнику од 1933. до 1939. године објавио је прилоге за скоро све тада познате манастире. Прилози о важнијим манастирима су штампани у по неколико бројева, као на примјер манастир Савина у четири или манастир св. Тројица у Пљевљима у пет наставака,⁵ што представља, између осталог, слику стања овог дијела наше културне баштине. Неријетко биљежи евентуална оштећења, износи садржај црквених ризница и употребног мобилијара те описом ентеријера манастирских цркви свједочи о садржају култних представа и предмета који, нажалост, до данас нијесу очувани или их сада баштинимо измијењеног или „накалемљеног” културног слоја, на штету наслеђеног аутентичног.⁶ Поред осталог, проучавања и запажања А. Јовићевића у описаним црногорским и другим манастирима, могу служити стручним службама за извор проучавања и њихову културно-историјски валоризацију.

У својим монографским радовима о Ријечкој нахији, Зети и Малесији, те прилозима као што је Куће и кућевни намјештај у Зети, дао је слику стања народне архитектуре, ентеријера кућа и културе становања у областима које су биле предмет његове стручне пажње. Сва та казивања су драгоцјено свједочанство како генезе црногорских села и вароши, становања и привређивања у њима

⁴ Тања Пејовић „Манастири на тлу Црне Горе”, Цетиње – Нови Сад, 1995.

⁵ Зетски Гласник, (наднаслов) Споменици наше старе славе и величине, Манастир Савина (I, II, III, IV, V) 1933. бр. 44, 45, 46. 57, 48; Манастир Савина (I, II, III, IV) 1933. бр. 69, 70, 71, 72;

⁶ Посљедњим увидом у стање нашег материјалног културног наслеђа лако се да уочити да се у посљедњих 15 година без сагласности службе заштите мијења изворни културни пејзаж, архитектура манастирских комплекса као и црквени мобилијар. У цркве се „уносе” свецки начињени техникама које нијесу дио традиционалног култа и умјетничког дјеловања. На примјер копиране иконе са представом српских светитеља таммо гдје их није били, „облачење” Св. Петру Цетињском светосавски орнат, израда или постављање енормног броја изразито колорисаних мозаика у слијепим нишама на фасадама. У ентеријеру споменичке вриједности манастирских комплекса доведени у питање изградњом хиљада квадрата зграда конака, постављањем новообликованих ограда, капија...

те биљежење онога што данас сматрамо за наслијеђену споменичку вриједност аутентичног архитектонског и пејзажног амбијента. Као што знамо, неелитно градитељско наслеђе је углавном без заштите, барем на црногорском простору. Напори А. Јовићевића и других у његово вријеме и послје њега – етнолога, историчара, архитеката, урбаниста и других садашњих струка и служби, чине темељ истраживања и формирања документације која у практичном мислу има значаја у планирању и коришћењу простора као примарног ресурса чије наслијеђене вриједности ваља заштитити, а добра рјешења традиционалног начина грађења, становања и привређивања, слиједити и уграђивати у највиша планска документа државе и појединачних ужих регија.

Црногорски манастири које је обрађивао А. Јовићевић још увијек постоје и сви су они дио наше сачуване културне баштине, истина, дијелом измијењени. Села, куће, куле, појате, међе, гумна, риболонна опрема, алати за градњу куће и обичаји о истом, фолклорни мобилијар, посуђе и традиционално привређивање и кухиња које је описао А. Јовићевић више нијесу исти. Драстично су промијењени, већим дијелом нестали. Оно што имамо очувано дјелимично је свједочанство трајања, опстанка и унапређења традиционалних вриједности. Добар дио наде да традиционално градитељско наслеђе неће потпуно нестати прије него се проучи и његове најбоље тековине уграде у будуће градитељске подухвате је и чињеница да је на крају прошлог и на почетку овог вијека све израженија свијест о његовом значају не само у Одбору за етнологију ЦАНУ и код кустоса и конзерватора етнолога већ и на Универзитету ЦГ гдје је своје мјесто нашла, коначно, не само етнологија већ и народна архитектура.

Вриједност рада А. Јовићевића је давно уочена. Одмах након његове смрти изашла је у ГЕМ у Београду биљешка М. Барјактаровића о њему, истина с погрешним датумом рођења и годином смрти које је у писању библиографије исправио Душан Мартиновић ⁷.

⁷ М. Барјактаровић, А. П. Јовићевић (20. II 1870 – 19. I 1940.), ГЕМ Београд, 1940. XV, стр. 189 – 190.; Р. Драгићевић, Андрија П. Јовићевић, In *metoigam* – Записи XII/1939. XXII; Н. С. Мартиновић, *Научни рад Андрије Јовићевића* – Побједа, Титоград, XII/1956.; П. Радусиновић, *Учитељ – истакнути истраживач Црне Горе* – Огледи, Билтен Завода за унапређење школства СРЦГ, Титоград 1964., стр. 126; Др Душан Ј. Мартиновић, *Портрети*, Цетиње 1983.

Прву библиографију радова Андрије Јовићевића објавио је Душан Мартиновић у едицији Портрети 1983. године. Библиографија је систематизована у оквиру седам поглавља. Из већ систематизованих издања издвајамо опус који је предмет наше пажње;

1. Зета и Љешкопоље, СЕЗ, СКА, књ. XXXVIII, Насеља и порекло становништва, књ. 23, Београд 1926, стр. 253 – 594

2. Малесија, СЕЗ СКА књ. XXVIII, Насеља и порекло становништва, књ. 15, Београд 1923.

3. Плавско-гусињска област, Полимље, Велика и Шекулар, СЕЗ СКА, књ. XXI, Насеља српских земаља, књ. X, Београд 1921, стр. 383-587

4. Ријечка нахија у Црној Гори, СЕЗ СКА, књ. XV, Београд, 1910, стр. 388-773

5. Скадарско језеро и риболов на њему, СЕЗ СКА, Етнолошка и етнографска грађа, књ. XIII, Београд 1909. стр. 155-257

6. Сlike из прошлости Цеклина (у Црној Гори) од насељавања данашњијем становништвом до ратне 1862., Загреб 1902

7. Црногорско приморје и Крајина, СЕЗ СКА, књ. XXIII, Насеља и порекло становништва, књ. II, Београд 1922.

8. Црна Гора (Катунска, Ријечка, Црмничка, Љешанска и Бјелопавлићка нахија)

9. Народно господарство у ЦГ (Ријечка нахија)

10. Народни живот (Ријечка нахија у ЦГ)

11. Годишњи обичаји (Ријечка нахија у ЦГ)

12. Породица (приватно право у Ријечкој нахији)

13. Географски термини из ЦГ

14. Ободска штамопарија

15. Лепоте и вредности Скадарског језера

16. Лов у ЦГ

17. Риболов на скадарском језеру, Записи

18. Риболов на Скадарском језеру, Зетски гласник

19. Стање кућа у ЦГ

20. Храна и посуђе (Ријечка нахија у ЦГ)

21. Куће и кућни намјештај у Зети

22. Нешто о Зети

23. Обод-Илустровани званични алманах, Шематизам ЗБ, 1931

24. Жабљак – Илустровани званични алманах, Шематизам Зетске бановине, 1931.

25. Жабљак у Цеклину

26. Похара Жабљака
27. Јуначки затвор на острву Лесендру
28. Прапратна, престоница Стевана Војислава
29. Прапратна-престоница зетског кнеза Стевана Воислава
30. Св. Јован Владимир у народној успомени
31. Историја Мораче од 1820.
32. Свагдашњи обичаји
33. Вересија у нашем народу
34. Иванов град у ЦГ
35. Црква у Ексима
36. Опис манастира Мораче
37. Манастир Добриловина
38. Нешто о манастиру Кому
39. Приложак опису манастира Добриловине
40. Манастир Ком
41. Манастир Тврдош
42. Манастир Дужи
43. Манастир Завала
44. Манастир Бијела
45. Манастир Пива
46. Манастир Косијерево
47. Манастир Добрићево
48. Манастир Брчели
49. Манастир Подмалинско
50. Манастир Жупа никшићка
51. Манастир Ждребаник
52. Манастир Врањина
53. Манастир Савина
54. Манастир Ком
55. Ћелија пиперска
56. Манастир Студеница
57. Манастир Дајбабе
58. Манастир Будисавци
59. Манастир Дубочица
60. Манастир Ђурђеви ступови код Новог Пазара
61. Манастир Св. Тројица
62. Манастир Дуга
63. Манастир Довоља
64. Манастир Аранђел

65. Ћелија добрска
66. Манастир Прасквица
67. Манастир Бања
68. Манастирске рушевине на Скадарском језеру
69. Манастир Градиште
70. Манастир Дуљево
71. Манастир Подластва
72. Манастир Подмајине
73. Манастир Бања код Рисна
74. Манастир Гориоч
75. Манастир Стањевићи
76. Манастир Бања
77. Манастир Режевићи
78. Манастир Аранђел
79. Манастир Цетињски
80. Манастир Морача
81. Манастир Сопоћани
82. Ђурђеви ступови код Берана
83. Манастир Девич
84. Манастир Добриловина

Андреја Јовићевић је писао и школске уџбенике, прилоге из педагогије и методике, приповјетке, сакупљао народне приче, лирске пјесме, пословице и загонетке. Биографије, некрологе, приказе, полемике, биљешке и редовно их објављивао у ондашњој штампи. Десет необјављених рукописа се чувају у родној кући на Ријеци Црнојевића.

Осам година након наведене библиографије А. Јовићевића изашла је Библиографија Црне Горе од 1800. до 1912, Фердинанда Велца и тамо је могуће наћи и издвојити сљедеће наслове, битне за етнографски опус и значај А. Јовићевића. Радови су наведени као у књизи по годинама публикација.⁸

1. Куће и кућевни намјештај у Зети, Просвјета И 1893. 211-214. Цетиње

2. Опис манастира Мораче са његовим припадностима, Ебенда 84 – 88, 132 – 134, 189 – 192, 251 – 254, 425 – 427, 479 – 483.

3. Манастир Добриловина, Ебенда 592 – 596

⁸ Фердинанд Велц, Библиографија Црне Горе 1800-1912, ЦНБ СРЦГ „Ђурђе Црнојевић”, посебна издања књига 15, Цетиње, 1991. године

4. Нешто о Зети. Глас Црногорца XXIII 1894, број 28 – 29. Цетиње
5. Опет о Вуку Раслапчевићу, Ебенда, бр. 36, 37.
6. С пута из Поља у Манастир Добриловину, Ебенда 2. IV. 1894
7. Народне приче. Луча 1895. 191, 292, 348, 426, 490. Цетиње
8. Значај бадње вечери 1792. год. у повјестници Црне Горе. Ебенда 418-424
9. Смрт велике војвоткиње Стане, Грлица, Календар црногорски за год. 1896. 59-65. Цетиње. Државна штампарија
10. Историја Мораче до 1820. године, Братство VII 1896. 215 – 248. Београд, Друштво Светога Саве, књига 18
11. Преварен кадија, Луча II 1896. 214, 253, 308, 356, 393, 493. Цетиње
12. Ријеч уочи предстојеће прославе (200 – годишњице владања куће Петровић Његоша). Глас Црногорца XXV 1896, број 31, 32. Цетиње
13. Важнији догађаји у држави 1896. По домаћим и страним новинама. Грлица, календар црногорски за годину 1897. 41 – 79. Цетиње, Државна штампарија
14. Стање кућа у Црној Гори, Братство, књ. VIII 1898. 211 – 248. Издање друштва св. Саве у Биограду
15. Нешто о манастиру Кому. Глас Црногорца XXVII 1898. бр. 38. Цетиње
16. Приложак опису манастира Добриловине, Просвјета IX 1898. 450-453 Цетиње
17. Црква у Ексима (у Црној Гори), Ебенда 500-506
18. Иванов град у Црној Гори, Босанска вила XIII 1898. 322-323, 339-340, 356-357., Сарајево
19. Народне приче, Луча IV 1898. 191-194. Цетиње
20. Народне женске пјесме, Луча V 1899. 82, 170, 255, 522. Цетиње (*као Андрејски*)
21. Народне пословице скупљене по Црној Гори, Луча IV 1898. 45, 101, 149, 256, 300, 346, 428; Луча V 1899. 89. Цетиње (*као А. Ј.*)
22. Стање кућа у Црној Гори, Братство VIII 1899, књ. 19, 211-248, Београд
23. Стање основних школа и учитеља у Црној Гори, Србобран 1899. бр. 19, 20, 22, 24, 26, 29, 30, 35. Загреб
24. Асли јунак, слика из црногорско-турског рата, слика из црногорско турског рата, Луча VI 1900, 241-246. Цетиње

25. Народне приче, Ебенда 481, 600
26. Живот и дјела сердара попа Јока Кусовца, Оногошт III 1899, бр. 1, Никшић
27. Сретне му ране, Србобран 1900. (божићни прилог), Загреб
28. Приликом 40 годишње владавине књаза Николе I, Ебенда број 187 – 191, 193 – 196.
29. Особине народног учитеља, Просвјета XII 1901., 28, 79, 157, 226, 264, . Цетиње
30. У добри час, Србобран (ускрсни прилог), Загреб 1901.
31. Стрико Ђурица, Ебенда (божићни прилог), Загреб 1901.
32. Перјаник, Књижевни лист I 1901. 118, 159. Цетиње
33. Црна Гора (Катунска, Ријечка, Црмничка, Љешанска и Бјелопавлићка нахија), Народни живот и обичаји, Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена, књ. VIII 1903. Загреб, 48 – 78 (*као Андре Јовићевић*)
34. Школске прилике у Црној Гори, Учитељски календар за 1905, 56-68, Штампa Јована Пуље у Земуну
35. Свагдашњи обичаји (Ријечка нахија у Црној Гори), Зборник за народни живот и обичаје јужних Славена, XI 1906. 52-79 Загреб, ЈА
36. Споменица Шкрња Грујичина Кусовца сердара љуботињског и браће му сердара попа Јока и попа Маша, штампано на Цетињу у К. ц државној штампарији 1908.
37. Храна и посуђе (Ријечка нахија у Црној Гори), Зборник за народни живот и обичаје јужних Славена, XIII 1908., 113-142, Загреб, ЈА, (*као Андре Јовићевић*)
38. Скадарско језеро и риболов на њему, СЕЗ XIII 1909. 155-257, Београд, СКА
39. Народни живот (Ријечка нахија у Црној Гори), Зборник за народни живот и обичаје Јужних Славена XV 1910, 20 – 119, Загреб, ЈА
40. Јуначки затвор на Лесендру 1843, Ебенда 241 – 244
41. Ријечка нахија, антропогеографска проучавања, СЕЗ књ. XV 1910. 385 – 784, Београд, СКА
42. Ријечка нахија (у Црној Гори) Населња српских земаља књ. VII, СЕЗ књ. XV 1911. 385 – 832, СКА
43. Зетски гласник за 1933. и 1934. годину доноси текстове о слједећим манастирима; Ћелији добрској, Косијерево х 2, Жупа никшићка х 2, Бијела, Прасквица, Бања, Савина х 4, Подмалинско, Пива х 4, Дубочица и Св. Тројица х 5

Tanja VUJOVIĆ

ANDRIJA JOVIĆEVIĆ (1870-1939)

Summary

Andrija Jovićević was born on 8 February 1870 in Obod Rijecki grad (River's town), Rijeka Crnojevica. He finished Primary school in his native town, and Lower Gymnasium in Cetinje in the school year 1885|86. He could not continue his schooling, but because of poverty and the lack of adequate cadre, he was appointed a teacher in Moraca Monastery when he was only 16. In the villages Polja Kolasinska, Golubovci, Bjelice and Cevo, he spent his first nine years of service. Afterwards, he became a teacher in Rijeka Crnojevica (Crnojević's River), where he stayed until his retirement in 1924. After a longer illness at the age of 69, he died in Rijeka Crnojevica on 3 July 1939.

The lack of proper education Andrija Jovicevic has greatly overcome by hard working and inherited intellectual potentials so that his curriculum vitae and its working part are abundant with significant works in the field of pedagogy, ethnology and literature in a broader sense. In professional circles, he was kept in high esteem, but among his compatriots and students, he was adored, and known as „teacher Andro”. He was politically involved a great deal as a people's deputy, and in 1918 as a great fan of the unification, he was nominated the president of Rijecka župska zabljacka Municipality, in the same year. He was decorated with bravery medal for his attitudes and merits, order of Duke Danilo I of the fourth and fifth ranks, orders of St Sava of the fourth and fifth ranks.

Besides, his obviously poor political inheritance, he obligated his time with his pedagogical work. However, we have focused our special attention to his ethnographic, anthropogeographic and historical monographs, studies and supplements, which is the reason to assign him to be one of the pillars and wells of Montenegrin ethnology. The results of his professional and scientific interest in history, culture and tradition of Montenegrin people, he published in numerous professional journals and anthologies, daily papers and periodicals, in Cetinje, Niksic, Belgrade, Zemun, Zagreb and Sarajevo.

In addition to everything, studies and observations made by Andrija Jovicevic, on Montenegrin and other monasteries, can be used by professional services as a resource for further research and their cultural historical valorisation. In his monograph works on Rijecka nahija, Zeta and Malesia, supplements such as Houses and house furniture in Zeta, he presented national architecture, house interior and culture of living in the areas he knew well. All those elaborations are precious certificates both of the genesis of Montenegrin village and town, living and economy in them and also evidence of that we consider inherited cultural heritage of Montenegro.